

Mattheus 5

De zaligsprekingen

Wat gaat eraan vooraf, wat vertellen de laatste verzen van hoofdstuk 4.
Wat ziet de mensenmassa van Jezus?

1 Toen hij de mensenmassa zag, ging hij de berg op. Daar ging hij zitten met zijn leerlingen om zich heen.

Mattheus spreekt over een berg. Vandaar de naam berg-rede. Bij Lucas sprak Jezus in het veld. Dat zijn twee verschillende perspectieven. Op een berg sta je dichterbij de hemel. Op de berg (Sinaï) werden de tien geboden gegeven. Daar was God zelf aanwezig. Denk ook aan de Karmel (Elia), de berg Tabor (Jezus' verheerlijking)

Een berg verwijst voor joodse lezers naar iets heel belangrijks. Het zegt mee iets over de tekst die we lezen. Hier gaat het bovendien over dé berg. Dat is sowieso de Sinaï.

Jezus wordt vaak met Mozes vergeleken. We lazen eerder al verhalen die daarop wezen (de kindermoord verwijst naar de Farao die de jongetjes doodde, de verzoeking in de woestijn naar de woestijntijd, Jezus citeert uit de wet). Mozes beklom de berg om de geboden te ontvangen, Jezus beklom de berg... om een verdieping, vervulling van deze geboden te geven. Lees even verder in 5:17.

Lucas daarentegen schrijft voor een Grieks publiek. Bij hen horen redevoeringen op de agora thuis, op de marktplaats, waar veel volk bijeen is. Lucas heeft dan ook een veldrede.

Het valt op dat Jezus gaat zitten met zijn leerlingen om hem heen. Blijkbaar is de boodschap in eerste instantie bedoeld voor een kleine groep. Ook wanneer Mozes de Sinaï opgaat, gaat een gezelschap van 70 tot op een bepaalde hoogte mee. De volksmassa staat aan de voet van de berg.

2 Hij nam het woord en onderrichtte hen:

We zullen de woorden van Jezus horen, de manier waarop Hij de Torah interpreteert. Hoe wil God dat wij leven? Het belangt ons rechtstreeks aan. Het zijn woorden die we al vaker gehoord hebben in de kerk. Dat heeft een nadeel: we zijn voorgeprogrammeerd. Dat waren de leerlingen van Jezus niet. Ze gingen zitten, zoals we in het vorige vers lazen. De meester in de Torah zou wijsheid verkondigen. Wanneer we de volgende Bijbelverzen (hoofdstukken)

lezen, is het zaak om ze te proberen horen, alsof we ze voor de eerste keer horen. Onbevangen.

De leerlingen luisteren. Het volk staat aan de voet van de berg en herinnert zich de gave van de wet op de Sinai.

Hoeveel keer het woord gelukkig? 9x. Maar de negende zaligspreking houdt verband met de achtste, waardoor we, zoals ook Ambrosius en Hiëronymus hebben gezegd, er acht zijn. Acht is een bijzonder getal. Het past bij het Koninkrijk van God dat verder gaat dan het gewone (getallen 8, 13, 50)

**3 'Gelukkig wie nederig van hart zijn,
want voor hen is het koninkrijk van de hemel.**

Wat is jouw eerste gedachte hierbij?

Wat betekent hierin het 'gelukkig-zijn'?

Is het daarvoor dat wij geloven? Voor Gods zegeningen? En hoe worden deze zegeningen verkregen?

'Gelukkig' wordt veel in de psalmen gebruikt, bv. **psalm 1**. Wat is gelukkig zijn? In de Bijbel ben je gelukkig als er niets in de weg zit tussen jou en God.

Eerder lazen we dat Jezus zei: 'Het Koninkrijk is nabij'. Het is, waar Jezus is – denk aan de verzen die voorafgaan aan hoofdstuk 5, en het is waar iemand in Jezus' voetsporen treedt. Zijn volgelingen mogen proeven van het Koninkrijk en zich gelukkig weten.

Het Koninkrijk is hier. Dat staat in de tegenwoordige tijd. Het Grieks kent net zoals het Nederlands een verleden, een heden en een tegenwoordige tijd. Maar Pinchas Lapide legt zeer mooi uit dat het Hebreeuws die tijdsaspecten niet heeft. Tijd is als een stroom, zo schrijft hij. Het heden is slechts iets wat verwijst naar wat was en naar wat komen gaat. Zo is het Koninkrijk te verstaan als iets waarvan we een glimpje kunnen zien en ervaren, hier en nu, bij ons.

Het Koninkrijk van de hemel, daar staat letterlijk 'van de hemelen' (meervoud werkwoord, ook in het Grieks, *estin*). Dat verwijst in het Hebreeuws altijd naar God. Als je leeft zoals God wil, dan heerst God als koning ook hier bij ons.

Het Koninkrijk der hemelen is dus daar, wanneer jij zegt: God is mijn koning. Ik ga leven volgens zijn regels.

Waar vinden we in de tekst het Koninkrijk der hemelen opnieuw terug? (de zaligsprekingen komen in omarmende paren voor). Het koninkrijk is het motief, andere zaken, als getroost worden, zachtmoedigheid, ... zijn deelaspecten van dat Koninkrijk.

Dit vers wordt vaak vertaald met: 'gelukkig de armen van Geest'

Om dit vers beter te begrijpen: Lees Jesaja 57:15. Enerzijds ben je zeer arm, anderzijds bijzonder rijk in de geest.

Monniken kennen dat, mensen uit alle tradities, die vrijwillig alles opgeven wat het leven biedt, de leerlingen van Jezus kenden ook die levensstijl.

Rijkdom op materieel vlak zowel als op geestelijk vlak kan het ontvangen vanuit God in de weg staan.

4 Gelukkig de treurenden, want zij zullen getroost worden.

Het Griekse woord dat hier gebruikt wordt, gaat over rouwklacht. Gelukkig wie met zijn rouwklacht tot God zelf gaat. Waarom kan God troosten? Omdat Hij weet van het gelukkig leven, omdat Hij weet van het leven waarin er geen lijden is.

In Mt. 9:15 gaat het over bruiloftsgasten die treuren terwijl de bruidegom er nog is. Dan is het geen rouwtijd! Wel wanneer de bruidegom weg is!

5 Gelukkig de zachtmoedigen, want zij zullen het land bezitten.

Kijk naar de actualiteit: wat moet je doen om in Israël een stuk land te bezitten? Het is niet aan de zachtmoedigen, constateren we. In de bergrede wordt alles omgedraaid. Gods Koninkrijk is van een geheel andere wereld. Ongeduldig grijpen mensen naar wapens en veroveren. Heeft zachtmoedigheid (Lapide: mildheid) te maken met geduld?

Lees Numeri 12:3 (er staat: zachtmoedig).

6 Gelukkig wie hongeren en dorsten naar gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden.

Hongeren en dorsten zijn actieve woorden. Het gaat niet om mensen die alles maar over zich heen laten komen. Gerechtigheid is liefde, het geven van aalmoezen, ervoor zorgen dat de naaste niets tekort komt, een overgave aan de naaste.

De gerechtigheid zien wij als 'onrechtvaardig', want God is de Rechtvaardige, en zijn voorliefde gaat uit naar armen, wezen, weduwen, vreemdelingen. Het is niet te vergelijken met de weegschaal, die beeld is van rechtvaardigheid; men is billijk vergoed. Psalm 146: 5-8

Wie hier genoemd wordt, heeft dus werkelijk een hart voor de kleinen en de armen. Dat is een goddelijke eigenschap.

Waarmee zullen ze verzadigd worden? Jes. 53:11 en psalm 17:15.

**7 Gelukkig de barmhartigen,
want zij zullen barmhartigheid ondervinden.**

Doet denken aan: de maat waarmee je meet, daarmee zul je gemeten worden. Het Grieks *eleo* spreekt over medelijden. Het Hebreeuws spreekt over de baarmoeder.

Barmhartigheid is onlosmakelijk verbonden met gerechtigheid.

**8 Gelukkig wie zuiver van hart zijn,
want zij zullen God zien.**

Het hart is de basis van het denken, van de wil en van het geweten. Psalm 24:4: zuiver van hart wil zeggen dat je geen kwaad wil doen.

Lees psalm 24:4-5, psalm 51:12-13 en psalm 73:1. Wat hangt er samen met een zuiver hart? In het OT was een zuiver hart een voorwaarde om te dienen in de tempel en om 'God te zien'.

God wordt niet gezien op aarde (tenzij in een mystiek visioen, zoals bij Mozes en de profeten en zeer zeldzaam, dit tegenover het horen; het hele volk hoort God op de Sinaï). Wel verwacht men dat dat na de dood kan, dat de rechtschapenen God kunnen zien. Hebr. 12:14

Tegenover Jakobus 4:8: zuiver uw hart, dubbelhartigen.

**9 Gelukkig de vreedstichters,
want zij zullen kinderen van God genoemd worden.**

Je bent gelukkig, wanneer je vrede sticht of bereid bent tot vrede. Het is de toestand waarin je meewerkt aan Gods wil.

Vrede is sjaalom, alles is in orde, een heelheid, in harmonie met allen en met God. Psalm 34:15 zegt: jaag de vrede na. Vrede stichten is een inspanning. Het is meewerken aan Gods Koninkrijk waarin alles tot heelheid komt. (Heerlijk.) Een naam is wie je bent. Als je genoemd wordt, zul je zijn.

**10 Gelukkig wie vanwege de gerechtigheid vervolgd worden,
want voor hen is het koninkrijk van de hemel.**

Die vanwege gerechtigheid vervolgd worden... zo voelt het joodse volk zich.

11 Gelukkig zijn jullie wanneer ze je omwille van mij uitschelden, vervolgen en van allerlei kwaad betichten. 12 Verheug je en juich, want je zult rijkelijk worden beloond in de hemel; zo immers vervolgden ze vóór jullie de profeten.

Dit vers is anders dan de voorgaande. Het spreekt de leerlingen rechtstreeks aan. Jullie zullen vervolgd worden. En de zin is temporeel opgebouwd, niet causatief. Daarom is het duidelijk een uitbreiding van de vorige zaligspreking.

De inhoud is op zich wel onverwacht, want er is geen enkele van de voorgaande verzen, die joodse leiders tegen de borst stoot. Het is Torah in zijn puurste vorm. Dus waarom zouden de leerlingen van Jezus vervolgd worden? Het zal

om iets anders gaan, om het Zoonschap, om de claim de Messias te hebben gezien.

Het martelaarschap is de hoogste trede van de ladder. Letterlijk: wanneer men onwaarachtig om mijnentwil kwaad van u zal spreken; wanneer er reden is om over u kwaad te spreken, dan betekent de zaligspreking niets.

De bergrede wordt vaak als een hoog ideaal van moraal gezien. Maar gaat het hier om moraal?

Weiszäcker zegt: het heeft de ervaring tegen, maar niet het verstand...

Lapide vindt het een recept om te overleven, tegen de angst in. Het is het compleet tegenovergestelde van Nietzsches Übermensch, die alles zelf kan; hier geef je je leven helemaal over aan God. Zo worden wij een getuigenis van de liefde van God.

Karl Barth zegt: het is waanzinnig om de bergrede als programma voor het christelijk handelen te zien.

Maarten Luther meent dat deze tekst is uitgesproken om de mens zijn onvolkomenheid te laten zien.

Persoonlijk zie ik hierin het offer dat Jezus met zijn hele leven brengt. Hij inspireert ons om los te laten wat we gewoon zijn na te streven en om zo verder te werken aan de bevrijding uit Egypte, aan het worden van Gods volk en het werken aan Gods Koninkrijk (Egypte – woestijn – Beloofde land).